

О ХИЈЕРАРХИЈИ ДОКТРИНАРНИХ ДОКУМЕНАТА

Горан М. Вукадиновић
Војска Србије, Ратно Ваздухопловство и ПВО,
204. ваздухопловна бригада
Срђан В. Старчевић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Нормативно и хијерархијско дефинисање националне (државне) безбедности је важан предуслов укупног развоја српског друштва у складу са потребама садашњице, али и праксом савремених демократских држава којима Република Србија деклеративно тежи. Основним доктринарним документима Републике Србије влада, пре свега, оријентацијска неодређеност, политичко и доктринарно лутање које је уједно и главно обележје последње три деценије новије српске историје у целини.

У овом раду биће дефинисана хијерархија доктринарних докумената у складу са достигнутим развојем научне мисли у нашој земљи, уз преглед одговарајућих докумената који дефинисану хијерархију прате и потврђују. То је уједно и одговор на позив за стварање једног ширег научног форума¹ у којем би се разматрао даљи доктринарни и стратегијски развој Републике Србије са циљем да се утврђени низ доктринарних докумената комплетира.

Реформа система одбране, као процес који непримерено дуго траје, не може се успешно завршити без тачно утврђене хијерархије доктринарних докумената. Показало се да је то унифициран, јединствен процес за сваку земљу понаособ, а свако копирање већ извршене реформе у некој „сличној” земљи биће промашен концепт. Сагласно опредељењима изнетим у стратегијско-доктринарним документима и презентованим политичким циљевима сарадње, Република Србија није много одмакла од интензивног и садржајног учешћа у Програму Партнерство за мир, односно од јасно исказаног интереса Републике Србије за обезбеђивањем компатибилног националног система одбране са системима одбране земаља чланица НАТО-а и Програма Партнерство за мир.

Република Србија нема јасан, јединствен и национални хијерархијски ток доктринарних докумената, што је један од разлога за безбед-

¹ Позив објављен у прегледном чланку: “О хијерархији стратегијских докумената”, ванредни професор, др Божидар Форца (генерал-мајор у пензији), др Биљана Стојковић, Војно дело, број: лето 2014. године, DOI: 10.5937, стр. 145.

носно-стратегијска лутања у последњих двадесет и пет година, а као последица мањкавости укупних политичких околности и друштвено-политичког развоја нашег друштва.

Кључне речи: *држава, безбедност, оријентација, национални интерес, стратегија, очување, документ*

„Када брод не зна у коју луку треба скренути, сваки ветар је неповољан”

Сенека

Увод

Истражујући везу међу националним интересима, стратегијске оријентације и стратегије државе можемо доћи до дела одговора схватајући интеракцију глобалних и регионално-балканских безбедносних збивања. Креирање безбедносне политике у годинама иза нас није било могуће извршити „самостално”, независно од интереса великих политичких, економских и војних сила и њихових безбедносних интереса.

Тиме се у ово разматрање уводи и појам политичке, економске и војне оријентације државе у смислу прихватања и спровођења националних (државних) интереса носилаца међународне или регионалне моћи. Данас је питање креирања националне безбедносне политике посебно значајно, јер је оно уједно и део процеса „транзиције” Републике Србије, као показатељ смера, темпа и дохвата реформе целокупног друштва. Било би посве нереално рећи да Република Србија, данас, безбедносну политику креира потпуно самостално, изван процене безбедносног стања региона и његових промена у односу интересе, безбедносне утицаје и домет тих утицаја највећих центара политичке, економске или војне моћи.²

Окружење Републике Србије биће још дуго безбедносно врло актуелно и немирно.³ Како је релативна балканска безбедносна стабилност постигнута под снажним притиском међународне заједнице јасно је да услед промена односа снага у свету неминовно долази до нестабилности и у нашем региону. Босна и Херцеговина, Косово и Метохија, западна Македонија и југ Републике Србије су потенцијална кризна жаришта националних сукоба, а питања граница, међународног тероризма, положаја Српске православне цркве, статуса нације и државе савремених Македонаца и многа друга отворена питања додатно усложњавају крхке и напете односе међу балканским државама.

Због тога је потребно омогућити развој доктринарне теорије и праксе, а ради прецизне пројекције, изградње и одржавања потребне, довољне количине моћи државе која ће омогућити очување, достизање националних (државних) интереса и развој друштва у целини.

² Прим. аут.: Једином глобалном силом од распада биполаризма сматрају се САД, док све остале постају и остају регионалне.

³ Прим. аут.: Терористички акти на територији суседне Македоније (бивше југословенске Републике Македоније) доказ су за ту тврдњу (као нпр. терористички напад у Куманову, 9. маја 2015. године).

Хијерархија доктринарних докумената (теоријско-практични оквир)

Теоријско дефинисање националних (државних) интереса⁴ и циљева Републике Србије

Савремена друштва, у складу са сопственом потребом самоодржања, кроз организацију државе, као међународни субјект, дефинишу своје националне (државне) интересе и циљеве. У току одређења и достизања државних (националних) интереса они се на различит начин рефлектују на суседе, структуру војних и свих других савеза, међународне односе, регионални мир, па чак и стабилност у свету. „С обзиром на то да се државе развијају у све комплекснијем и неизвеснијем окружењу, неопходно је да се национални (државни) интереси веома пажљиво дефинишу, а нарочито национални (државни) циљеве који представљају њихову операционализацију, како би стратегије намењене за постизање тих циљева биле што поузданије, а самим тим и ефикасније“.⁵

Вредност која се широким консензусом прогласи за национални (државни) интерес не може бити предмет преговора са супротстављеним регионалним или међународним субјектом „и ради његове заштите нација и држава су спремне да ангажују све расположиве снаге, укључујући и употребу силе или претњу њене употребе“⁶. Национални (државни) интерес или старији назив „државни разлог“⁷ представља посебно поље проучавања политичке. Поједини аутори национални (државни) интерес одређују као „све оно што држава жели да постигне или сачува с обзиром на друге државе“.⁸ Национални (државни) интереси постављају се као сталне црте једне државе, односно нешто што стоји изван било каквих унутрашњих политичких слагања или неслагања. Као главни национални интереси којима тежи свака држава истичу се: очување мира, реализација пуненационалне безбедности и стални развој државе. „Национални (државни) интерес представља јединство елемената на којима се заснивају основне потребе једне нације или државе, укључујући само-

⁴ Савремена администрација, „Мала политичка енциклопедија“, Београд, 1966. године, страна 390. Термин „интерес“ изражава „... одређени активан однос човека према некој ствари, другом лицу или извесној идеји, удео учешћа у нечему или значај, важност, корист за човека из тог односа. Бити заинтересован значи бити спреман да се ступи у активан однос према нечему да би се задовољила нека лична потреба или жеља (лични интерес) или одређена друштвена потреба (друштвени интерес). И у једном и у другом случају интерес се задовољава у активном задовољењу одређене потребе личне или друштвене...“.

⁵ „Стратегијско планирање одбране“, др Митар Ковач, др Дејан Стојковић, ВИЗ, Београд, 2009. године, страна 192.,

⁶ „Стратегијско планирање одбране“, др Митар Ковач, др Дејан Стојковић, ВИЗ, Београд, 2009. године, страна 192.,

⁷ Прим. аут.: Државни разлог у политичкој теорији углавном има негативно значење, јер је у политичкој пракси пречесто злоупотребљаван. Овај појам увели су Франческо Гвичардини и Николо Макојавели. Он пре осликава отуђеност државних центара моћи или моћних појединаца који себи дају за право да једини тумаче шта је интерес државе,

⁸ „Међународни политички однос“, Радован Вукадиновић, Барбат, Загреб, 1998. године, страна 145-151.,

очување, национални интегритет, економску сигурност и војну безбедност. Витални национални (државни) интерес може се дефинисати као корист, добит, погодност од посебног значаја за опстанак нације”.⁹

Национални (државни) интереси су недељиви и достижу највиши ниво општости за једну нацију, односно државу. Свака подела по нивоима општости води у не-потребне нејасноће и умањење значаја оних интереса које сматрамо есенцијалним (највиши ниво општости). Усвајају се националним (државним) консензусом свих политичких субјекта укупног друштвеног живота једне државе. „У модерном демократском друштву функцију артикулисања и дефинисања интереса који проистичу из различитих димензија друштвеног живота реализују политички субјекти било које државе. Из тог процеса који редигује многе интересе, врши се синтеза мноштва различитих интереса у једну општу државну политику”.¹⁰ Политичке странке кроз програмске циљеве,¹¹ начела деловања¹² или програмска начела¹³ дају обресе јединственог нацрта националних (државних) интереса земље у којој делују. Посебно озбиљан приступ наведеним циљевима и начелима подразумева се за парламентарне странке. На основу сопствене идеологије и политичке традиције деловања, политичке странке различито опажају начине и методе којима се дефинишу национални (државни) интереси (националисти, социјалисти, либерали, демократе, покрет зелених и сл.). Програмом рада политичке странке операционализују се прокламовани национални (државни) интереси, одређују национални (државни) циљеви и дефинишу јасни, недвосмислени начини очувања и достизања националних (државних) интереса и развој друштва у целини, а у складу са идеологијом политичке странке. Бар би тако требало да буде. У формираном, успостављеном парламенту, политичка странка са највећим бројем посланика постаје носилац политичке артикулације укупних националних (државних) интереса кроз постојеће скупштинске одборе и отворену парламентарну дискусију. У рад скупштинских одбора требало би укључити и представнике различитих научних установа и институција, САНУ, министарства одбране, просвете и министарства здравља, представнике цивилног и невладиног сектора. Усаглашавањем текста и добијање највећег могућег консензуса, а не мањег од двотрећинског, Парламент Републике Србије донео би Закон о заштити, очувању и достизању националних (државних) интереса Републике Србије.¹⁴

Формулисање националних (државних) интереса у правно обавезујућој форми закона доприноси да општа државна политика, теоријски, представља континуирани процес независан од унутрашњих политичких промена. Уједно, као правни документ који се доноси минималном двотрећинском већином, једини поред Устава републике

⁹ „Стратегијско планирање одбране”, др Митар Ковач, др Дејан Стојковић, ВИЗ, Београд, 2009. године, страна 192.

¹⁰ „Стратегијско планирање одбране”, др Митар Ковач, др Дејан Стојковић, ВИЗ, Београд, 2009. године, страна 193.

¹¹ Српска напредна странка: http://www.sns.org.rs/sites/default/files/statut_srpske_napredne_stranke.pdf

¹² Демократска странка: <http://www.ds.org.rs/dokumenti/Statut-DS.pdf>

¹³ Социјалистичка партија Србије: http://www.spspetrovac.rs/media/uploads/1423573565_STATUT_SPS.pdf

¹⁴ Прим. аут.: У складу са „балканским” наслеђем вечног страха од неке друге „велике” државе овај закон треба да има изразито дефанзивну конотацију, посебно у свом наслову.

постаје други најважнији политички и правни стуб постојања државе и нације.¹⁵ Пред значајних промена у теорији стратегије и стратешком мишљењу, најчешће у неразвијеним и малим државама и даље се не уважава стратешко искуство и доктринарна теорија. А када се уважава, то искуство и доктринарна теорија користе се за реализовање програма политичких странака на власти. Дакле, може се рећи да је у тим државама политика изнад стратегије државе, па отуда и неразумевање смисла и потребе њеног постојања. Свака наредна власт или политички субјект у држави, на себи својствен начин, дефинише националне (државне) интересе и циљеве, што је случај данас и код нас. Такво стање резултира дезоријентацијом народа и државних институција, јер не постоји континуитет у остваривању националних (државних) интереса. Често се у тим државама политика злоупотребом државних институција издигне изнад друштва и прерасте у диктатуру, са далекосежно погубним последицама по народ и државу. Због таквог сазнања у многим државама стратегија државе је изнад било које актуелне или будуће власти, а самим тим и изнад политике, јер су витални национални (државни) интереси усвојени консензусом свих релевантних политичких субјеката. Политика се појављује као инструмент за достизање дефинисаних националних (државних) интереса. Заснивањем стратегије државе настоје се поуздано, интегрисано, плански и координирано усмерити сви умни, духовни и материјални потенцијали народа и државе у функцији заштите вредности, интереса и достизања националних (државних) циљева, како би се и на тај начин повољно утицало на креирање положаја државе у регионалним и међународним оквирима.

Чиниоци од којих зависи да ли ће се стратегија државе, са посебним и појединачним стратегијама теоријски засновати, те програмски развијати и ући у едукативни систем државе за руководиоце на највишим државним функцијама су бројни. Без теоријског знања о стратегији државе и државним стратегијама, субјективизам и доношење одлука по „личном виђењу” често наносе трајне и ненадокнадиве последице по народ и државу. Такво стање резултира честим променама државних политика и доктрина, јер су засноване на непоузданим предвиђањима о деловању екстерних и интерних чинилаца на националне (државне) интересе и циљеве.

Суштина националних интереса Сједињених Америчких Држава, на пример, садржана је у „три референтне тачке:

1. Заинтересованост за промоцију америчких интереса у међународној заједници,
2. Неограничавање безбедносне стратегије само на територију Сједињених

Америчких Држава и

3. Наглашавање да је председник најодговорнија институција у дефинисању и артикулисању америчких националних интереса”.¹⁶

Тренутни национални (државни) интереси Републике Србије су:

1. Опстанак Републике Србије као слободне и самосталне земље.
2. Одбрана Републике Србије.
3. Економски развој и раст.
4. Уједињење српског националног корпуса.

¹⁵ Прим. аут.: О промени Устава, промени граница и разрешењу председника Републике због повреде Устава, Народна скупштина одлучује двотрећинском већином.

¹⁶ “US National Security: Policymakers, Processes & Politics”, Sam C. Sarkesian, Johan A. Williams, Stephen J. Cimbala, fourth edition, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2008. године.

Након дефинисања националних (државних) интереса Републике Србије потребно је дефинисати један или неколико националних (државних) циљева. „У општем значењу национални (државни) циљ можемо дефинисати вредност коју желимо достићи или сачувати, планирани резултат који желимо остварити у неком периоду, жељено стање система, жељени излаз жељени подкуп у простору стања система, односно излаза”¹⁷. За сваки појединачни интерес формулишу се два или више циљева којима се интерес операционализује, односно остварује, при чему национални (државни) циљеви показују „шта” треба урадити или остварити. У односу на формулисане националне (државне) интересе у форми примера, национални (државни) циљеви Републике Србије у 2015. години су:

1.1. Повећање наталитета свих грађана Републике Србије.

1.2. Повећање нивоа здравља свих грађана Републике Србије.

2.1. Изградња капацитета реаговања на регионалне безбедносне изазове.

2.2. Обезбеђење мира, изградња поверења, безбедности и стабилности у региону.

2.3. Укључивање албанског становништва на југу Србије у политички живот РС.

3.1. Повећање индустријске производње и извоза.

3.2. Заустављање даље економске подређености и заостајање РС у односу на земље региона.

3.3. Стварање тржишне економије која се заснива на слободи предузетништва, конкуренцији и социјалној правди.

3.4. Отварање јавних радова.

4.1. Спречавање даљег исељавања српског народа са Косова и Метохије.

4.2. Побољшање положаја српске мањине у Републици Хрватској, Босни и Херцеговини (ентитет Федерације), Црној Гори и Македонији, регулисање националног интегритета и несметаног културног развоја.

4.3. Успостављање националних организација ради бриге за комплекс културе, политике, историје, живота у републикама региона.

4.4. Укидање покрајина у Републици Србији.

У току реализације, спровођења виталних националних (државних) интереса и циљева у региону или у свету ти интереси се сукобљавају са интересима других субјеката у међународним односима. Прво са регионалним, а одмах затим и међународним, с обзиром на значај простора Југоистока Европе. Интереси су променљиви, тако да, зависно од деловања чинилаца на њих, након одређеног времена могу да изгубе првобитно дефинисани значај,¹⁸ те их је потребно дефинисати у измењеним околностима.

¹⁷ „Стратегијско планирање одбране”, др Митар Ковач, др Дејан Стојковић, ВИЗ, Београд, 2009. године, страна 197.

¹⁸ Прим. аут.: Ако пажљиво погледамо програме парламентарних политичких странака, 2015. године, па и раније, уочићемо да су детаљнија одређења националних (државних) интереса избегнута или се национални интереси уопште и не помињу. Годинама иза нас представници политичке елите Републике Србије избегавају да дефинишу националне (државне) интересе српског народа. Много пута се националним интересима означавају и неке активности друштва које ни по обиму ни по значају то не могу бити (припреме спортиста, изградња спортске дворане за КК „Партизан” и „Црвена звезда”, смањење броја запослених у државној администрацији, доношење неког закона или одлуке Владе итд.), омаловажавајући националне (државне) интересе као теоријску и практичну категорију од највишег друштвеног значаја.

Дефинисање приступа у употреби појма „стратегија”

Много је текстова написано на тему одређења и употребе појма „стратегија”. Јасан, прецизан и јединствен приступ не постоји, те нам то пружа могућност да издвојимо схватања из научне теорије која ће нам у овом истраживању користити. Односно, издвојимо дефиницију коју сматрамо за потребну и одговарајућу стању нашег друштвеног и научног развоја на пољу доктринарне теорије и праксе. Приступ појму „стратегија” у овом истраживању мора и биће мултидисциплинаран. На схватање нашег појма „стратегија” утицала је чињеница да схватање стратегије као плана развоја није само заступљено у пракси и у доктринарним документима, него и у највећем броју научних дисциплина у појединим наукама. Заправо, може се рећи да свака наука има своју стратегију или стратегијски део. „Стратејски део науке обухвата: трасирање дугорочног развоја науке, систематизацију проблема истраживања, координацију истраживања и праксе у науци и замисао наредних истраживања. И многе научне дисциплине користе појам 'стратегија' или придеве изведене из тог појма, као што су 'стратешки' и 'стратејски', у намери да означе: 'главни', 'опредељујући', 'највиши ниво', 'глобални план' или 'дугорочно плански' и слично. Рекло би се да је 'стратегија', планирана, циљана приправност и координирана примена свих политичких, дипломатских, привредних, технолошких и научно-интелектуалних (духовних) снага једне државе као и њених војних снага у миру, кризи и у рату”.¹⁹

Последњи наведени приступ усвојићемо највише због тога што ће нам помоћи у одређењу концепта безбедносно-стратејске оријентације Републике Србије коју ћемо сагледати пратећи методолошко-хијерархијски ток кроз операционализацију „стратегије државе” кроз низ појединачних стратегија у закључку овог чланка.

Појединачне стратегије као елементи „стратегије државе”

Основни правци деловања, први практични документ и план деловања којима се дефинише „како” остварити тачно одређени национални (државни) интерес, односно национални (државни) циљ јесу појединачне стратегије као елементи, подскуп „стратегије државе”.

Појединачне стратегије требало би да доносе, односно предлажу надлежне државне институције које су најодговорније у области у којој се појединачна стратегија израђује. Углавном су то надлежна министарства са својим стручним организационим целинама. „Опредељења из стратегије државе треба да се операционализују кроз посебне и појединачне стратегије, програме и планове, који у суштини представљају део изводних доктринарних докумената. Као теорија (учење), стратегија државе (полистратегија, општа или генерална стратегија), науке у друштву и

¹⁹ „Стратејска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 14.

војсци, представљају сазнајну и програмску основу за стратегију националне безбедности и војну доктрину. У оквиру националне (опште, велике, глобалне) стратегије, према Џ. Колинсу, постоје: “Политичка стратегија која се односи на унутрашње и спољне проблеме, економска (унутрашња и спољна) стратегија, национална војна стратегија”.²⁰

Теоријску структуру стратегије државе, осим националних (државни) интереса и циљева, чине посебне стратегије државе у домену њених основних функција, као што су политичка, економска, војна, технолошка, информатичка и друге стратегије. Основне појединачне стратегије, елементи стратегије државе у домаћој научној пракси у складу са тренутним потребама друштва и државе су:

1. Политичка стратегија.
2. Дипломатска стратегија.
3. Економска стратегија.
4. Војна стратегија.

Сматрамо да се у данашње време брзих, готово дневних политичких промена, политичка стратегија може поделити на унутрашњу и спољну. На тај начин политичка стратегија би укључивала унутрашње проблеме, а дипломатска стратегија спољне политичке проблеме и обухватала би укупно политичко деловање изван граница Републике Србије. Појединачне стратегије својим значајем, садржајем и обимом траже у реалним политичким условима реалног политичког система Републике Србије тачне и прецизне носиоце следећих послова:

1. Израде појединачне стратегије.
2. Ко их усваја и одобрава.
3. Ко директно или индиректно спроводи стратегију.
4. Ко контролише спровођење усвојене стратегије.

Потребно је, дакле, дефинисати носиоце израде текста појединачних стратегија, затим надлежну институцију која усваја и одобрава стратегију, као и тачне организационе јединице државе управе спровођења и контроле усвојене појединачне стратегије.

Политичка стратегија

Појединачна стратегија, елемент стратегије државе која у домаћим друштвеним околностима има највећи значај свакако је политичка стратегија. Њен прворазредни значај уједно и проблем формулисања огледа се кроз тешко постизање националног (државног) консензуса по било ком политичком питању. Због различитости при дефинисању самог појма политике присутна су и различита одређења обима и садржаја појма политичка стратегија, јер и политичке појаве и односи имају свој субјективни и објективни начин испољавања. „Субјективни начин испољавања политике полази од субјективног поимања начина ангажовања различитих субјекта политичког деловања у одређеној држави ради развијања и унапређења државне и

²⁰ „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 18.

друштвене моћи, и испољавања сила у унутрашњим и у међународним односима. Та два подручја испољавања политике означавају се синтагмама 'унутрашња политика и спољна политика'. Политички процеси, кроз које се реализује политичка стратегија, двосмерног су карактера, с обзиром на то да се изражавају кроз различите видове свесног деловања и утицаја друштва на државу и државну политику, а у повратном смеру деловања државе на друштво и све друштвене односе²¹.

Политичка стратегија је део стратегије државе која се бави дефинисањем начина достизања и заштите националних (државних) интереса и циљева политичким средствима. Односи се искључиво на политички међуоднос државе и друштва у целини, односно искључиво унутрашњим политичким односима једне земље.

Дипломатска стратегија

Појединачна стратегија, елемент стратегије државе, дипломатска стратегија настала је раздвајањем политичке стратегије на два одвојена али комплементарна дела. Измењени спољнополитички односи, честе и брзе промене у међународним односима условиле су потребу за дефинисањем дипломатске стратегије као посебне стратегије.

Дипломатска стратегија део је стратегије државе која се бави дефинисањем начина достизања и заштите националних (државних) интереса и циљева дипломатским средствима. Научно-технолошки развој, индустријска револуција и развој економије из темеља су изменили међусобне односе држава, као сам положај државе и њене односе са светом. Спољна политика је изузетно значајна државна делатност, која обухвата, поред политичког, и економско, војно, безбедносно, културно и свако друго подручје. Подручје спољне политике, као и подручје дипломатије, стално је у пракси проширивано. Дипломатија је један од изузетно значајних инструментата политике једне земље. Њен циљ је унапређење и заштита националних (државних) интереса, остваривање једног одређеног политичког правца, решавање спорова, отклањање погрешних представа о држави код других држава или организација. Улога апарата који дејствује у спољној политици је разноврсна, од њега се тражи да прецизно процени ситуацију у свету или другој земљи, како би надлежни политички орган могао да заузме и дефинише свој став, да подвргне научној анализи оно што се догађа у свету и рационално оцени до којих се граница може ићи у спровођењу политичког курса земље и стратегијско-безбедносне оријентације.

Економска стратегија

Економски потенцијал сваке земље представља реалну основицу и субјективно-материјални оквир свих економских и друштвених процеса и односа, па тиме и односа у области припрема и извођења одбране земље. У вези с тим, Александар

²¹ „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 20.

Хамилтон (Aleksandar Hamilton²²), један од твораца тзв. модерне стратегије, тврди да „безбедност није могућа без снаге, јер, народ, презрен због своје слабости, губи чак и привилегију да буде неутралан. Само ако будемо јаки, можемо бирати мир или рат, како то наш интерес, вођен правдом, буде диктирао”. Али, снага зависи од слоге, од владе, оружја и изворних средстава земље. Још један од твораца „модерне стратегије”, Фридрих Лист (Fridrih List²³), истиче да „уколико је већа производна моћ, утолико је већа јачина народа у његовим спољним односима и утолико је већа његова независност за време рата”.

Када говоримо о економском развоју једне земље, неспорно је да ће он бити утолико извеснији, уколико се у пројектовању тог развоја користи наука и уколико се економски развој чвршће ослања на стратегију и науку. „Према Д. Бошковићу, стратегија економског развоја једне земље представља најчешће комбинацију две или више следећих субстратегија:

1. Ограничавање економске зависности од иностранства.
2. Јачање позиција на иностраном тржишту.
3. Јачање међународне економске сарадње.
4. Подстицање развоја националне привреде кроз подстицање инвестиционе или широке потрошње.
5. Развој новог модела друштва (постиндустријског друштва).

Коју комбинацију од ових стратегија ће једна земља изабрати зависи, поред осталог, од степена научног, технолошког, економског и друштвеног развоја те земље и од њене позиције у међународној подели рада”.²⁴

Економска стратегија операционализује се преко низа појединачних стратегија. Међу њима, свакако, најзначајније место заузима стратегија привредног развоја или стратегија развоја Републике Србије.²⁵

Војна стратегија

Војна стратегија је комплексна и обимна, ако не и најобимнија посебна стратегија као део стратегије државе. „Војна стратегија проучава рат у целини, његову физиономију и услове вођења оружане борбе; стратегијске проблеме изградње, припреме и употребе оружаних снага; војностратегички положај земље; стратегијске проблеме

²² Alexander Hamilton, (11. 01. 1755 – 12. 07. 1804) био је амерички економиста, политички теоретичар и први министар финансија САД. По његовој замисли сазвана је Филаделфиска конвенција, а као пионер америчког уставног права био је коаутор знаменитих Федералистичких списа, дела које се сматра главним извором за тумачење Устава САД. Због тога се Хамилтон сматра једним од очева оснивача САД.

²³ Friedrich List, (најкасније 6. 09. 1789. године, Reutlingen, 30. 12. 1846. године, Kufstein) био је један од водећих немачких економиста 19. века. Поред тога, био је предузетник, дипломата и пионер железнице. Како је био власник прве школе о државној привреди, сматра се оснивачем савремене науке о народном економском систему.

²⁴ „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 19.

²⁵ Више о овоме видети у Биљана Стојковић, „Безбедносни аспект националне стратегије развоја”, Београд, Војна академија Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, докторска дисертација, 2013. године.

мобилизације и стратегијског развоја снага одбране; стратегијско руковођење оружаним снагама; систем логистичког обезбеђења оружаних снага у миру и рату; изучава минувале ратове, посебно стратегијски ниво војних операција, те оружане снаге и војну стратегију земаља у окружењу, као и могуће савезнике и евентуалне противнике у будућем рату”.²⁶ Војна стратегија, као подсистем стратегије државе, представља програмско становиште о начину остварења уставне улоге војске у заштити националних (државних) интереса, односно основне смернице за припрему и ангажовање војске, укључујући и смернице за припрему осталих сегмената друштва чије је деловање у функцији остваривања њене основне улоге. „Реч је, заправо, о замисли виртуелне или реалне оружане борбе у којој се може наћи држава и о општој идеји плана војног деловања ради остварења војних вредности, посредством којих се стварају услови за очување или достизање највиших националних и државних интереса. Према М. Витечелу, ’војна стратегија је примена војних средстава ради подршке остваривања велике стратегије и формулисана је од стране политичког руководства’”.²⁷ Војна стратегија, као елемент стратегије државе, мора својим садржајем да пружи основне смернице за израду политике одбране једне земље,²⁸ као и за израду војне доктрине који су хијерархијски нижа документа. Према Ж. Мишићу, стратегија „с највишег гледишта” излаже „упуте, главне принципе и начела за руковођење и управљање целокупним ратним снагама на војишту, да би се постигао ратни циљ”.

Војна стратегија је у константној, непосредној интеракцији са другим посебним стратегијама државе, а нарочито економском и политичком стратегијом. Та међузависност проистиче из условљености и међузависности циљева који се операционализују из приоритетних (виталних) националних (државних) интереса.

У теорији ратне вештине присутни су различити приступи дефинисању основних категоријалних појмова, као и у начину избора термина и синтагми за њихово означавање. Та појава је посебно карактеристична за новије теоријске изворе, где се у великој мери уводе нови појмови до којих се није дошло коректним методолошким поступком. Ми ћемо усвојити следећу дефиницију: војна стратегија, у апликативном погледу, јесте вештина припреме и употребе војних средстава, у миру и рату, у оквиру интегралне одбране државе од свих облика оружаног угрожавања националних интереса и циљева.

Предлог текста војне стратегије израђује Министарство одбране. Састав радне групе за израду предлога војне стратегије, као посебне стратегије државе, требало би да чине представници следећих организационих целина Министарства одбране и Војске Србије:

1. Управа за стратегијско планирање, Сектора за политику одбране Министарства одбране.
2. Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране.
3. Управа за организацију, Сектора за политику одбране Министарства одбране.

²⁶ „Војна стратегија у систему наука одбране”, оригинални научни рад, пуковник у пензији Станко Нишић, Војно Дело, лето 2011. године, страна 113.

²⁷ „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 20.

²⁸ Прим. аут.: Чине је у основи Стратегија националне безбедности и Стратегија одбране Републике Србије.

4. Управа за међународну војну сарадњу, Сектора за политику одбране Министарства одбране.
5. Војнообавештајна агенција.
6. Војнобезбедносна агенција.
7. Управа за планирање и развој (J-5), Генералштаб Војске Србије.
8. Управа за обуку и доктрину (J-7), Генералштаб Војске Србије.
9. Остале организационе целине Министарства одбране и Војске Србије.

Дефинисање појма „стратегија државе”

Стратегија државе не мора бити експлицитно исказана у форми одговарајућег званичног документа, али треба да буде препознатљива, у духу народа да постоји, посебно у кључним историјским моментима, као што су садашњи. Посебно је важно имати стратегију државе када се народ и држава налазе пред судбинским изазовима опстанка и развоја.

У практичном погледу, „стратегија државе” је општа идеја, документ који обједињује и реално усмерава политичку, дипломатску, економску и војну моћ државе ради заштите и достизања највиших националних (државних) интереса кроз реализовање посебних, појединачних стратегија.

Реална и практична вредност стратегије државе огледа се кроз њена друштвена и научна исходишта. Друштвена исходишта стратегије државе су за нас, у практичном смислу, важнија и односе се на:

- стратегијско-безбедносну оријентацију државе,
- односе у региону и широј међународној заједници,²⁹
- међународне договоре и споразуме,
- процену угрожености безбедности државе,
- економске, природне и привредне могућности државе,
- технолошки развој,
- географски и геополитички положај,
- демографске карактеристике нације,
- образовне и здравствене карактеристике нације,
- традиције народа и државе, националне и државне вредности.

Стратегија државе са својим посебним стратегијама мора обухватити наведена друштвена исходишта. Дакле, реч је о доктринарном тексту, практичним стратешким решењима, заснованим на низу студија, анализа и истраживања, одговарајућих научноистраживачких институција. На основу тога може се дати следећа дефиниција: „Стратегија државе је опште и интегрално програмско становиште за очување и достизање највиших националних (државних) вредности и интереса, уз ангажовање целокупних умних, духовних и материјалних потенцијала државе ради њене заштите и успешног развоја, кроз остваривање дефинисаних циљева у миру и рату”.³⁰

²⁹ Прим. аут.: Стратегијско окружење једне земље.

³⁰ „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Митар Ковач, Свет књиге, Београд, 2003. године, страна 21.

Када се усвоји, стратегију државе спроводе сви државни органи, државне институције и појединци који обављају државне послове као јединствено програмско начело. Цивилно друштво, невладин сектор, међународни представници и институције, као и грађани Републике Србије, нису у обавези да спроводе стратегију државе, али су дужни да је поштују.

Закључак

Хијерархијским током између националних (државних) интереса и стратегије државе уочава се потреба за увођењем једног новог појма за којим имају потребу мале, безбедносно угрожене државе. То је појам стратегијско-безбедносне оријентације државе. Јединствено одређење безбедносно-стратегијске оријентације, као појма, не постоји у литератури која нам је била доступна. Постоје одређена размишљања и промишљања, али научног става или дефиниције нема. У овом раду покушали смо да одредимо садржај и обим овом појма у теоријском и схватимо у практичном смислу. Да би се што поузданије дефинисали национални (државни) интереси и донела делотворна „стратегија државе”, неопходно је што боље проценити интересе најутицајнијих међународних субјеката у свету, а нарочито у региону, како би се остварио повољан и прихватљив политички однос државе према најутицајнијим центрима регионалне и глобалне моћи који обезбеђују несметан развој нације у сваком погледу. „Утицај међународних односа и њихових кретања на збивања у Југославији”, али и на територије које су остале након распада СФРЈ, како год да су се новоформиране државе звале, „увек је био веома значајан, често пресудан. Тај утицај је опредељен степеном опште међузависности савремених друштвених кретања и посебно специфичним геостратегијским и политичким положајем Југославије у свету”.³¹

Под појмом безбедносно-стратегијска оријентација подразумевамо усвојени државнички ослонац стратегије државе чији је циљ заштита националних (државних) интереса на међународне субјекте и центре моћи политичког и сваког другог деловања и одлучивања. Од 1990. до 2015. године СФРЈ, СРЈ, С и ЦГ и Република Србија, дакле све државе у којима је Србија партиципирала или, историјски тачније – које је оснивала, морале су достигати националне (државне) интересе уз помоћ или сагласност одређених центара моћи у регионалном, а посебно у глобалном смислу.

Управо опредељење, избор, односно политичка одлука за међународно сврставање у укупним глобалним поделама, дипломатским, безбедносним (војним), економским и политичким, представља оријентацију једне земље у безбедносно-стратегијском смислу.³² У нашем случају, теоријско-хијерархијски, безбедносно-стратегијску оријентацију ћемо позиционирати између усвојених националних (државних) интереса и стратегије државе којом се они остварују, достижу. Потребно је нагласи-

³¹ „Противудар – моје виђење распада Југославије”, Вељко Кадијевић, ИП Филип Вишњић, Београд, 2010. године, страна 9.

³² Прим. аут.: У време Краљевине Србије политичке елите су се оријентисале у односу на две, тада глобалне силе, Русију и Аустрију (Русофили и Аустрофили), а против Турске која је била означена као тамничар српских националних интереса.

ти да се концепт безбедносно-стратегијске оријентације у претходних двадесет и пет година мењао тек када је доживљавао тешке поразе у својим спровођењима и реализацији, те није одговарао свеукупним друштвеним променама.

Концепт безбедносно-стратегијске оријентације РС се не може посматрати независно у односу на укупне глобалне и нарочито регионалне промене и друштвене токове, те скоре историјске догађаје, јер губи на свом значају и несврсисходности³³. Сам концепт се развија, усваја и спроводи ради очувања или реализације одређених прокламованих националних интереса.

Неодређеност и политичка лутања обележила су две последње деценије новије српске историје. Тешко је чак и побројати све националне поразе у 2015. години, а сва је прилика да ће их бити још. Највећи пораз српских политичких елита јесте што се списак националних (државних) интереса сваким поразом смањивао уместо да пораз услови изгубљени интерес за приоритет у деловању. Лако смо се и лако се одричемо националних ресурса и територије, подређујући све „интересу интереса” – чланству у Европској унији. Нисмо сигурни да ће само чланство у овој организацији надоместити изгубљено и залечити националне ране и ожилјке скорих сукоба.

Данас је Србија опет сама. Званично је прихваћена и демократска, а у пракси изолована и безбедносно усамљена, где мало која или ниједна глобална или регионална сила не проналази подударње сопствених са српским националним (државним) интересима. Поред свега наведеног, највећи проблем Републике Србије али и међународни камен спотицања глобалних политичких играча, остаје проблем коначног статуса јужне српске покрајине. Коначно решење је могуће, али су сви свесни да тврди ставови и једне и друге стране неће бити лако приближити. Најважније је нагласити да Србија проблем мора решити сама, ако се изузме и даље стабилан став Русије и Кине да неће признати косовску независност. Историјски проблем између Срба и Албанаца на почетку 21. века потребно је решити ради европске будућности Републике Србије. Балкану и Србима као народу генерално је потребан историјски споразум са Албанцима са Косова и Метохије. Тај и такав споразум спречио би нов улазак у лавиринт балканских сукоба и већине безбедносних нестабилности који се већ деценијама понављају без изгледа ће икада нестати.

У годинама иза нас, и поред тога што је српска елита дефинисала националне (државне) интересе, документима разрадила и политичку, дипломатску, економску и војну стратегију, усвојила разне стратегије нижег нивоа и планове акција, ипак није успела да заштити виталне националне (државне) интересе.

Литература

[1] Митар Ковач, Дејан Стојковић, „Стратегијско планирање одбране”, ВИЗ, Београд, 2009. године.

[2] Радован Вукадиновић, „Међународни политички однос”, Барбат, Загреб, 1998. године.

[3] Митар Ковач, „Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности”, др Свет књиге, Београд, 2003. године.

³³ „Српски народ и велике силе”, др Драган Петровић и мр Јасмина Николић, Прометеј, Нови Сад, 2008. године.

- [4] Биљана Стојковић, „*Безбедносни аспект националне стратегије развоја*”, Београд: Војна академија Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, докторска дисертација, 2013. године.
- [5] Станко Нишић „*Војна стратегија у систему наука одбране*”, оригинални научни рад, Војно Дело, лето 2011. године.
- [6] Стратегија националне безбедности Републике Србије.
- [7] Стратегија одбране Републике Србије.
- [8] Вељко Кадијевић, „*Противудар – моје виђење распада Југославије*”, ИП Филип Вишњић, Београд, 2010. године.
- [9] Драган Петровић и Јасмина Николић, „*Српски народ и велике силе*”, Прометеј, Нови Сад, 2008. године.
- [10] Мирослав Хаџић, „*Хроничан мањак безбедности – случај Југославија*”, Центар за цивилно-војне односе, Институт друштвених наука, Београд, 2001. године.
- [11] Џон Миршејмер, „*Трагедија политике великих сила*”, Удружење за студије САД у Србији, Београд, 2009. године.
- [12] Чарлс В. Кегли, Јуџин Р. Виткоф, „*Светска политика*”, Београд, 2001. године.
- [13] Милан Милошевић, „*Систем државне безбедности*”, Полицијска Академија, Београд 2001. године.
- [14] Исак Адигес, „*Управљање променама*”, 2003. године.
- [15] Љубомир Тадић, „*Наука о политици*”, БИГЗ, Београд, 1996. године.
- [16] Милан Скакун, „*Балкан и велике силе*”, друго издање, КТЗР Арион, Земун, 1986. године.
- [17] Никос Д. А. Арвантис, „*Балкански чвор*”, Анда инфо, Београд, 2002. године.
- [18] Симић Предраг „*Пут у Рамбује: Косовска криза 1995–2000.*”, НЕА Београд, 2000. године.
- [19] Симић Предраг „*Тито и НАТО*”, компанија „НОВОСТИ”, 2008. године.
- [20] Небојша Вуковић, „*Логика империје*”, Библиотека Моба, Београд, 2007. године.
- [21] Sam C. Sarkesian, Johan A. Williams, Stephen J.Cimbala, „*US National Security: Policymakers, Processes & Politics*”, fourth edition, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2008. године.